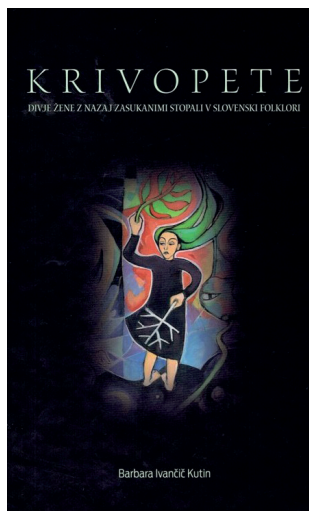

Приказ

Krivopete: tradicija i transformacija

Barbara Ivančič Kutin. *Krivopete: divje žene z nazaj zasukanimi stopali v slovenski folklori*. Studia Mythologica Slavica. Supplementa 13. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 174 str.

Nova knjiga Barbare Ivančič Kutin *Krivopete: divje žene z nazaj zasukanimi stopali v slovenski folklori*, koja se pojavila 2018. kao trinaesta publikacija renomirane edicije *Studia Mythologica Slavica. Supplementa*, rezultat je nastavka zanimanja autorke za fenomene usmene proze. Dok je u prethodnoj monografiji *Živa pripoved v zapisu: kontekst, tekstura in prekodiranje pripovedi Tine Kravanja iz Bavšice* (Ljubljana, 2011) autorka primarno bila zainteresovana za analizu žive reči, pripovednog događaja, mogućnosti i implikacija njegovog transponovanja i fiksiranja u pisano formu, ovoga se puta okreće strukturnim i tematsko-motivskim analizama usmenih naracija ostajući, međutim, dosledna širokom kontekstualnom pristupu. Monografija je posvećena predstavljanju mitskih bića – *krivopeta*. Karakteristike ovih ženskih demona i naracije o njima sagledavaju se iz različitih disciplinarnih vizura: folklorističke, perspektive bliske etnolingvističkoj, teorijskih pristupa proučavanju savremene popularne kulture. Interdisciplinarnost je mogućim učinilo bogatstvo korpusa na kom se studija temelji, a koji čine publikovana i arhivska građa prikupljena od kraja 19. i tokom 20. i 21. veka, kao i autorkini terenski zapisi nastali od 2014. do 2017. U građu se uključuju i brojne likovne predstave, a (verbalni) terenski materijal dopunjen je obiljem fotografija.

Pouzdanu osnovu za istraživanje autorka nalazi u postojećoj literaturi o krivopetama, čije zaključke izlaže i rezimira u poglavlju *Značilnosti krivopet in paralele s srodnim bajčinimi bitji*. Preciziranje areala za koji su verovanja i predanja o krivopetama karakteristična praćeno je ukazivanjem na demografske i sociokulturne karakteristike. Reč je o relativno uzanoj geokulturnoj zoni koja obuhvata severni deo Slovenije te slovenačko-italijansko pograničje. Dominantno obeležje ovih demonskih bića – telesni deformitet (naopak okrenuta stopala), čini mogućim uspostavljanje paralela

sa srodnim demonološkim entitetima iz slovenskih okvira (vile, rusalke i sl.), kao i opažanje tipoloških sličnosti sa bićima iz mitoloških sistema različitih evropskih i svetskih kultura.

Treće poglavlje (*Kronološki pregled zapisov o krivopetah*) posvećeno je opisu izvora – od zapisa u kojima se (fragmentarno ili celovitije) registruju elementi verovanja (počev od prvog pomena u spisima botaničara Karela Zoisa s kraja 18. veka, zapisa katoličkog sveštenika i kulturnog poslanika Ivana Trinka iz devete decenije 19. veka i dr.), do širih korpusa nastalih sistematičnim sakupljačkim radom u Sloveniji i među slovenačkim življem u Italiji. Analiza izvora kritički je orijentisana, razmatraju se konsekvence konteksta zapisivanja (kada su podaci o tome raspoloživi) i metodologija obrade i prezentacije građe.

Poglavlja *Vsebinsko-motivne značilnosti gradiva o krivopetah*, *Prostori krivopet*, i *Raznolikost poimenovanj bitij z nazaj zasukanimi stopali* predstavljaju centralni segment ove monografije, budući da su okrenuta sistematičnoj, detaljnoj i preciznoj analizi svih elemenata kompleksa verovanja vezanih za krivopete. Razmatraju se predstave o njihovom fizičkom izgledu (osim anomalija stopala kao dominantne zajedničke karakteristike, potvrđene su i predstave o specifičnoj odeći, kosi), naročitim sposobnostima (letenje, poznavanje magije bilja), osobinama (mudrost), odnosu prema ljudima (koji se kreće od surovog, preko plahovitog do dobronamernog). U tom smislu i ova demonska bića, relativno očekivano, pokazuju se kao ambivalentna, pri čemu se registruju i mikrolokalne karakteristike, pa i specifičnosti svedene na potvrde u pojedinačnim zapisima. Široki raspon motiva pokazuje se kroz tematsku sistematizaciju razvijenijih ili sasvim fragmentarnih demonoloških predanja. Relativno su široko zastupljeni i dobro potvrđeni sižeji koji tematizuju okrutnost krivopeta (odvođenje i iskorišćavanje ljudi, hranjenje ljudskim mesom), a potom oni u kojima krivopeta podučava čoveka različitim veštinama (pravljenju sira, masla, predenju, oranju, setvi i sl.), dobrovoljno ili, budući zarobljena, u zamenu za sopstvenu slobodu. Stabilni su i motivi: ženidba krivopetom, krivopeta kao posednica blaga i dobara (zlato, stoka), krivopeta prelja. U postojećim zapisima nešto su ređi motivi vezani za isceliteljske sposobnosti i delovanja ovih demonskih bića, traženje usluge od čoveka ili kažnjavanja neverujućih.

Analiza nominacija registruje ukupno 22 naziva. Dominiraju oni koji su zasnovani na leksičkom spoju *kriv-* i *-pet* (npr. *krivopeta*, *kriva peta*, *krivopetnica*), ali su potvrđeni i posve drugačiji – *bradovika*, *dujipetka*, *divja žena*, *divja baba* i sl.

Prostor za koji se krivopete vezuju, u kom žive ili su u njemu aktivne, očekivano formiraju mesta koja pripadaju svetu divljeg, nekultivisanog, potencijalno opasnog: jame, rupe, izvori, potoci. U naracijama se neretko prostor konkretizuje kroz mikrotoponime, a funkciju ovakve strategije autorka

interpretira višestruko. Reč je, sa jedne strane, o poznatom mehanizmu koji se uključuje u sloj retorike verodostojnosti predanja kao jedne od ključnih osobina žanra. Dodatno, to je i jedan od načina inkorporiranja tradicijske kulture u formiranje geografskog i kulturnog pejzaža konkretnog područja.

U savremenim okvirima, obeleženim izrazitim dinamizmom kultura, niz istraživanja fokusira se na pitanja funkcije i uloge elemenata tradicije. Tako su, između ostalog, opažene i redukcija i transformacija demonološkog sistema kao sasvim specifičnog segmenta tradicijskih predstava. Redukciju nasleđenih, usmenim kanalima prenošenih znanja o krivopetama potvrdila su i autorkina terenska istraživanja. Nove okolnosti, međutim, nisu označile „smrt“ krivopeta već su ova demonska bića uvela u drugačije okvire, ponudivši im nove odlike i funkcije. Ovim fenomenom autorka se posebno bavi u poglavlju *Krivopete v sodobni kulturi*. Od kraja 20. veka krivopete stiču posebnu popularnost usled objavljivanja predanja i verovanja u nizu štampanih izdanja, nalazeći svoje mesto i na brojnim internet stranama. Krivopete postaju i umetnička inspiracija, stare priče uključuju se u nove oblike komunikacije putem scenskih predstavljanja, savremenih poetskih i proznih ostvarenja, muzike, likovnih interpretacija. Prepoznate kao simbol lokalnog identiteta, krivopete stiču i potencijal za inkorporiranje u okvire kulturnog turizma, edukativne programe i sl. Raznolikost novih funkcija krivopeta odlično je ilustrovana velikim brojem likovnih priloga (fotografije skulptura, slika, suvenira; strip, plakati, reklamni materijali, logotipi).

Drugi deo monografije predstavlja priređenu zbirku raspoloživih zapisa o krivopetama iz pomenutih izvora (ukupno 150 tekstova). Organizovana je ukrštanjem hronološkog principa (vreme beleženja) i geografskih kriterijuma. Građa je kontekstualizovana navođenjem podataka o publikacijama u kojima su primeri objavljeni, pripovedačima i zapisivačima.

Krivopete: tradicija i transformacija Barbare Ivančić Kutin uzorna je monografija, tematski i teorijsko-metodološki konzistentna, u kojoj se autorski glas uključuje u dijalog sa istraživanjima različitih i raznorodnih domena savremene folkloristike i antropologije folkloru. Reč je, najpre, o dobro organizovanoj sintezi, nezaobilaznoj u budućim proučavanjima demonologije. Potom, reč je o studiji koja folklorne fenomene posmatra kao dinamične, uključujući i razmatranje konsekvenci takvog dinamizma. Stoga se, konačno (posebno u završnom poglavlju), ova knjiga nudi i kao važan prilog teorijskim razmatranjima odnosa tradicije i inovacije, relacija folkloru i folklorizma u savremenim okvirima koje bitno obeležava i činjenica da nasleđe, osim kulturnog, prerasta i u važan ekonomski resurs.

dr Smiljana Đorđević Belić
Institut za književnost i umetnost, Beograd
E-pošta: smiljana78@yahoo.com

Primljeno: 31. 5. 2020.
Prihvaćeno: 15. 6. 2020.